

Перспективи подальших розвідок. З метою встановлення міжособистісних контактів, підтримання доброзичливої атмосфери та тональності спілкування учасники взаємодії мають дотримуватися мовленнєвого етикету як системи ритуалів, що і є перспективним у наступному.

Мовленнєвий етикет вчителя передбачає правила поведінки в спілкуванні системи «вчитель-вчитель», «вчитель-учень», «вчитель-батьки» і допоможе створити його імідж та мати успішність у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров Ю.П. Радость учить и учиться / Ю.П. Азаров. – М., 1989. – 218 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація / Н.П. Волкова. – К.: Академія, 2006. – 255 с.
3. Зязюн И.А. Основы педагогического мастерства / И.А. Зязюн. – К., 1989. – 302 с.
4. Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя / А.А. Калюжный. – К., 2004. – 228 с.
5. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова. – М., 1993. – 298 с.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Психология професійної комунікації / Л.Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги – XXI. – 2010. – 527 с.
7. Сеница И.Е. Педагогический такт и мастерство учителя / И.Е. Сеница. – М.: Педагогика, 1983. – 248 с.

УДК 316.454.52-053.6(045)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ У СКАУТСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сергій Мельниченко
(Київ, Україна)

У статті розглянуто теоретико-методологічні особливості побудови міжособистісного спілкування підлітків у скаутській організації. Дослідження проводяться автором з 2010 року. Сформована загальна картина розуміння поняття особливостей соціально-психологічного спілкування підлітків у скаутській організації на прикладі загону "Ехо".

Ключові слова: спілкування, підлітковий вік, скаутинг.

В статье рассмотрены теоретико-методологические особенности построения межличностного общения подростков в скаутской организации. Исследования проводятся автором с 2010 года. Сформирована общая картина понимания понятия особенностей социально-психологического общения подростков в скаутской организации на примере отряда "Эхо".

Ключевые слова: общение, подростковый возраст, скаутинг.

The article deals with theoretical and methodological features of interpersonal communication of teenagers of scout organization. Research is conducted by the author since 2010. The current understanding of the concept features of psychosocial communication of teenagers in scout organization on the example of the group "Echo".

Key words: *communication, adolescence, scouting.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток соціуму підпадає під вплив багатьох руйнівних факторів для особистості дитини. І при цих обставинах він пред'являє високий рівень домагань від особистості. В таких умовах потрібна особлива соціально-психологічна підготовка, яка давала б змогу особистості бути готовою до будь-яких складностей. Таку базу навичок і вмінь, на нашу думку, надає організація українських скаутів. Під спілкуванням слід розуміти форму соціальної взаємодії людей, в якій здійснюється обмін думками і почуттями, мотивами й діями. Спілкування здійснюється за допомогою знакових (мовних) засобів, з метою взаєморозуміння та узгодження спільної діяльності. Суб'єктами спілкування є живі істоти, люди. Взагалі, спілкування характерне для будь-яких живих істот, але лише на рівні людини процес спілкування стає усвідомленим, зв'язаним вербальними й невербальними актами. У процесі спілкування забезпечуються різноманітні форми обміну людськими думками, почуттями та діями; відбувається взаємне узгодження дій і розуміння світу, що нас оточує. Проблема спілкування є актуальною для дослідження через те, що питання ефективного обміну інформацією між людьми та можливість досягнення взаєморозуміння в контактах між ними є дуже важливою для психології. Спілкування, поряд з діяльністю, є однією з основних форм активності людей, яка змінює [2].

Актуальність дослідження. Особливо інтенсивний розвиток спілкування дитина отримує в підлітковому віці. Залучення підлітка в орбіту інтересів, які не є дитячими, спонукає його до ініціативної перебудови взаємин з оточуючими. Він сам починає пред'являти підвищені вимоги до себе й до дорослих, чинить опір і протестує проти поведінки з нею як з ним. Через це вивчення особливостей спілкування підлітків у неформальній організації такої, як скаутинг, є дуже важливою для більш широкого усвідомлення цього складного процесу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема спілкування не нова для психологічної науки. На її значення для вивчення моральних почуттів звертав увагу ще І.М. Сеченов. Одним з перших у вітчизняній і світовій психології, хто ґрунтовно почав розробку цієї проблеми, був В. М. Бехтерев, творець колективної рефлексології. Незважаючи на ряд дискусійних положень цієї концепції, вона все ж представляє собою першу серйозну спробу систематичного експериментального дослідження [4].

Велика роль відводиться спілкуванню в концепції вищих психічних функцій Л.С. Виготського. Обговорюючи питання про об'єкт дослідження й предмет психології, Б.Г. Ананьєв підкреслював, що людина є суб'єктом праці,

пізнання та спілкування. Він вважав спілкування найважливішою умовою і чинником психічного розвитку протягом усього життєвого шляху індивіда. Проблема спілкування інтенсивно розроблялась в 20-30-і роки. У подальшому інтерес до неї знизився. Проте останнім часом вона знову стала привертати увагу. Зараз це питання перетворюється в деякий «логічний центр» загальної системи психологічної проблематики. Це пов'язано, насамперед, з розвитком соціальної психології та підсиленням її впливу на інші психологічні дисципліни. Проблема спілкування, так чи інакше, виноситься в дослідження міжособистісних відносин, сприйняття й розуміння людини людиною (інтерперсонального сприйняття); вивченні структури й динаміки так званих малих груп (групової динаміки) та формування трудових й інших колективів, механізмів соціальної регуляції поведінки людей, процесів масової комунікації та багатьох інших явищ [1].

Однак, було б невірно думати, що проблема спілкування належить виключно соціальній психології. Інтерес до неї, можливо менш виразний, проявляється і в інших психологічних дисциплінах: у психології праці, яка все частіше звертається до вивчення спільної трудової діяльності людей, і, в зв'язку з цим, до аналізу форм і способів їхнього спілкування, формування навичок спілкування, стилю спільної діяльності і т. д.; в інженерній психології - в плані вивчення процесів інформаційної взаємодії людей при управлінні складними технічними комплексами; в медичній психології, яка, поряд з іншими проблемами, вивчає спілкування лікаря з пацієнтом, наприклад в процедурах психотерапії. Також варто згадати про педагогічну, організаційну, юридичну психологію, про психолінгвістику, в яких проблемі спілкування належить найважливіше місце.

Мета статті – розгляд класичного розуміння психології спілкування через призму нестандартної взаємодії підлітків у скаутській організації, що в перспективі має всі підстави дати відповіді на актуальні проблеми спілкування особистості у підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу. Отже, проблема спілкування є актуальною і активно досліджується багатьма вченими з різних областей психології. Особливу увагу займає проблема міжособистісної взаємодії підлітків. Проте ми розглядаємо цей феномен нестандартно, проводячи дослідження в організації українських скаутів загону “Ехо”, що знаходиться в Києві. Нестандартність полягає в особливості організації педагогічного процесу самої організації. Зупинимось на цьому більш детально для розуміння побудови міжособистісного спілкування в групі скаутів підлітків .

Скаутський рух, що виникнув на початку ХХ ст., використав і об'єднав в собі досвід існуючих до цього дитячих і молодіжних організацій, таких, як «Соколи», УМСА, деяких гімнастичних товариств та спортивних клубів. Засновником скаутингу є генерал Баден-Пауелл – легендарна особистість, національний герой Британії.

Слово «виховання» зазвичай асоціюється із шкільною системою, яка, тим не менш, є тільки однією з форм виховання. Відповідно до класифікації ЮНЕСКО може бути виділено три типи виховання:

- «Формальне виховання» – це ієрархічно структуралізована, вибудована за часом виховна система від початкової школи до університету;
- «Неформальне виховання» – це процес, у процесі якого кожен індивід протягом усього життя набуває щоденного життєвого досвіду та впливу, які мають виховний характер й обумовлюються середовищем оточення індивіда, позиціями, цінностями, навичками та знаннями;
- «Позаформальне виховання» – це організована виховна діяльність поза встановленої формальної системи, яка спрямована на обслуговування ідентифікованого об'єкта виховання та ідентифікується виховними цілями.

Скаутинг належить до останнього типу виховання, тому що він займає місце поза рамками формальної системи, є організованим інститутом, який має виховну мету і звернений до певної виховної групи. Скаутинг необхідно чітко відрізнити від чисто розважального руху, хоча в деяких частинах світу існує тенденція до такого сприйняття його вигляду.

Незважаючи на важливість розважальних заходів у скаутингу, вони можуть сприйматися як засоби досягнення мети, але не як мета сама по собі.

Виховання необхідно також відрізнити від процесу засвоєння спеціальних знань чи навичок. Виховання передбачає розвиток розумових здібностей – «вчитися знати», «вчитися пізнавати» і розвиток позицій – «вчитися бути», в той час як процес отримання спеціальних знань або навичок відомий як «вчитися робити». Скаутинг звертається до молодих людей, він є молодіжним рухом, в якому роль дорослих полягає в допомозі молоді досягти цілі скаутингу. Поряд з широкими рамками вікових категорій у русі, в ньому немає жорстких правил, які стосуються цієї проблеми, і кожна національна скаутська організація визначає власні вікові категорії.

Скаутинг відкритий для всіх, незалежно від раси, класової приналежності або віросповідання. Таким чином, одним з основних правил руху є принцип недискримінації, маючи також на увазі, що добровільно приймаються його мета, принципи та методи.

Метою скаутського руху є сприяння розвитку молодих людей для досягнення ними повного інтелектуального, суспільного і духовного потенціалу як індивідуумів, як відповідальних громадян і як членів місцевих, національних та міжнародних співтовариств. Скаутинг ґрунтується на трьох принципах, які представляють його основоположні закони і переконання: «Борг перед Богом», «Борг перед іншими» і «Борг по відношенню до себе». Перший принцип визначає ставлення особистості до духовних цінностей життя, другий – ставлення особистості до суспільства в самому широкому сенсі цього слова, третій – до обов'язків особистості перед собою.

Борг перед Богом визначається як «відданість духовним принципам, вірність релігії». Слід зазначити, що, на відміну від назви, сам текст не містить слова «Бог». Це зроблено з метою показати, що дане положення відноситься також до релігій, які є немонотеїстичними, як, наприклад, індуїзм або інші релігії, що не мають персоналізованого Бога, як буддизм. Баден-Пауел, коли його запитували, яким чином релігія входить у скаутинг і гайдінг, відповідав: «Вона і не входила. Вона вже знаходиться там. Вона є фундаментальним

фактором, що підтримує скаутинг і гайдінг”.

Вчитися через справу – це наступний основоположний елемент скаутського методу; він виступає як концепція активного виховання або, простіше кажучи, навчання через справу, яка перетворилася на своєрідний наріжний камінь сучасного виховання.

Положення цієї концепції простежуються в роботах засновника, який постійно стверджує, що «дитина завжди готова робити, а не споживати інформацію». Ідея скаутингу про те, що вчення має розглядатися шляхом спостереження, експерименту й особистої активності, отримала високу оцінку доктора Марії Монтесорі, одного з найбільш авторитетних фахівців в галузі активного виховання. Коли доктора Монтесорі запитували, як її система могла б застосовуватись до дітей, які вже вийшли з молодшого дитячого віку, а саме, вікова група 6-7 років, вона відповідала: «Ви в Англії маєте бойскаутів, і їх підготовка є продовженням того, що я даю дітям» [7].

З точки зору суспільного розвитку, групова дія з подолання перешкод, колективна боротьба за задоволення життєвих потреб створюють досить ефективні зв'язки між членами групи. Це дозволяє їм повністю усвідомити значення і важливість життя в суспільстві.

Отже, як ми бачимо, підлітки скаути відрізняються від сучасних підлітків, що більшу частину свого часу проводять перед монітором комп'ютера та спілкуються в основному в соціальних мережах, які так широко рекламуються як необхідність для сучасної людини [6].

Висновки. Підводячи підсумки даної статті, можна виділити декілька основних положень, що стосуються соціально-психологічних особливостей спілкування підлітків у скаутській організації.

По-перше спілкування – це зв'язок між людьми, в процесі якого виникає психічний контакт, що проявляється в обміні інформацією, взаємопереживаннями, взаєморозуміннями, взаємних впливах. За змістом спілкування може бути матеріальним (обмін предметами, продуктами діяльності), *когнітивним* (обмін знаннями), мотиваційним (обмін інтересами, потребами, спонуканнями), *діяльним* (обмін діями, операціями, уміннями, навичками). Спілкування виконує такі основні функції: а) інформаційно-комунікативну (охоплює процеси прийняття-передавання інформації); б) регулятивно-комунікативну (регулює взаємне коригування дій у здійсненні спільної діяльності); в) афективно-комунікативну (збуджує у партнера емоційну сферу та за її допомогою змінює його емоційний стан); г) спонукальну (стимулює активність партнера на виконання певних дій при організації спільної діяльності) та ін. [5].

Другий аспект – це зміни в підлітковому віці в соціальній, мотиваційній, ціннісній та інших сферах особистості, які також яскраво виражені. Це період переходу особистості від дитячих форм поведінки до дорослих. Змінюються всі сфери життя, особливо це помітно при розгляді міжособистісного спілкування підлітків, їх взаємодії з дорослими, вчителями та сім'єю.

На нашу думку, ефективним способом пройти цей складний період для підлітка є його включення в життєдіяльність організації скаутів. Вона надає

всебічний розвиток особистості, що детально розглянуто в основній частині статті.

Перспективи подальших розвідок. На цьому етапі роботи проводиться дослідження автором статті ціннісно-мотиваційної сфери підлітків у скаутській організації для більш широкого розуміння впливу діяльності організації такого формату на психічний, соціальний та особистісний розвиток дитини, а також вивчення особливостей подолання нею складностей перехідного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виготський Л.С. Педологія підлітка / Л.С. Виготський. – М., 1994.
2. Гальперін П.Я. Актуальні проблеми вікової психології / Гальперін П.Я., Запорожець А.В., Карпова С. – М., 1978.
3. Мухіна В.С. Вікова психологія / В.С. Мухіна. – М., 1999.
4. Немов Р.С. Психологія: Кн. 2 / Р.С. Немов. – М., 1998.
5. Сергеєнкова О.П. Психологічний словник / Сергеєнкова О.П. – Київ, 2007.
6. Фельдштейн Д.І. Психологія особистості, що розвивається / Фельдштейн Д.І. – М., 1996.
7. Baden-Powell. Scouting for Boys / Baden-Powell. – 1908.

УДК 316.774

ТЕОРЕТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ ПОНЯТЬ “МОДЕЛЬ”, “МОДЕЛЮВАННЯ”, “КАРТИНА СВІТУ”, “МОДЕЛЬ СВІТУ” У ПАРАДИГМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Валентина Мороз
(Запоріжжя, Україна)

Статтю присвячено аналізу понять модель, моделювання. Запропоновано експлікацію базових понять картина світу і модель світу. Звернено увагу на моделі історичної комунікації (міфологічна, сакральна, ритуальна, релігійна, космологічна, аксіологічна, дихотомічна, дуалістична, асиметрична) і її види (релігійна, риторична, проповідницька, пророцька, гостинна).

Ключові слова: комунікація, історична комунікація, модель, моделювання, модель світу, картина світу, експлікація.

Стаття посвячена аналізу понятій модель, моделирование. Предложено экспликацию базовых понятий «картина мира» и «модель мира». Обращено внимание на модели исторической коммуникации (мифологическая, сакральная, ритуальная, религиозная, космологическая, аксиологическая, дихотомическая, дуалистическая, асимметричная) и ее виды (религиозная, риторическая, проповедническая, пророческая, гостеприимная).

Ключевые слова: коммуникация, историческая коммуникация, модель,